

Ο ΕΠΑΝΑΠΑΤΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΥΦΗΜΙΑΝΟΥ ΛΥΣΗΣ

‘Ο ‘Αγιος Εὐφημιανός (Θεμωνιανός) τῆς Λύσης.

‘Ο ναός τοῦ Ἀγίου Εὐφημιανοῦ βρίσκεται περίπου 3 χιλιόμετρα στά νοτιοδυτικά τῆς κωμόπολης τῆς Λύσης (ἐπαρχία Ἀμμοχώστου) καί εἶναι ἕνας μικρός μονόχωρος ναός μέ τροῦλο. Σύμφωνα μέ κτητορική ἐπιγραφή, πού ὑπῆρχε στή βάση τῆς ἀψίδας καί καταστράφηκε ἀπό τοὺς ἀρχαιοκάπηλους, γνωρίζουμε, ὅτι ὁ ναός τοῦ Ἀγίου Θεμωνιανοῦ ἀφιερώθηκε ἀπό τόν Ἱερομόναχο Λαυρέντιο, Ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Ἀνδρονίκου.

‘Ο ναός διαστάσεων 7,5x3,5 μ. (χωρίς τήν ἀψίδα) εἶναι κτισμένος μέ ἀκατέργαστους ἀσβεστολίθους, δίπλα ἀπό συστάδα εὐκαλύπτων, πού ἀποτελοῦν ὄαση στό ἐρημικό τοπίο. ‘Ο ναός ἦταν κατάγραφος μέ τοιχογραφίες, οἱ ὁποῖες εἶχαν πάθει μεγάλη φθορά ἀπό τήν ὑγρασία. Γιά τό λόγο αὐτόν κρίθηκε ἀναγκαία ἡ συντήρηση τῶν τοιχογραφιῶν τό 1973, ἕνα χρόνο πρίν ἀπό τήν τουρκική εἰσβολή τοῦ 1974.

Οἱ τοιχογραφίες.

Ἡ τοιχογραφία πού προέρχεται ἀπό τόν τροῦλο τοῦ ναοῦ ἀπεικονίζει στό κέντρο του τόν Παντοκράτορα ἐγγεγραμμένο σέ κύκλο διαμέτρου 1,94 μ. Σέ ζώνη ὕψους 0,83 μ. περιμετρικά ἀπό τόν Παντοκράτορα εἰκονίζεται ἡ παράσταση τῆς Ἑτοιμασίας τοῦ Θρόνου, ἡ ὁποία περιβάλλεται ἀπό τή Θεοτόκο καί τόν Ἅγιο Ἰωάννη τόν Πρόδρομο, ἀκολουθούμενους ἀπό ἱστάμενους δεόμενους

ἀγγέλους.

Ἡ ἄλλη τοιχογραφία προέρχεται ἀπό τό τεταρτοσφαίριο τῆς ἀψίδας καί ἀπεικονίζει τήν Παναγία ἱστάμενη στόν τύπο τῆς Βλαχερνίτισσας μέ τό Χριστό σέ μετάλλιο μπροστά στό στήθος της καί μέ τά χέρια της ὑψωμένα σέ στάση Δέησης, ἀνάμεσα στούς ἀρχαγγέλους Γαβριήλ καί Μιχαήλ. Μεγάλο τμήμα τοῦ σώματος τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ εἶχε καταστραφεῖ στό παρελθόν ἀπό τήν ὑγρασία, ἀλλά τό πρόσωπό του, ὅπως καί ἡ μορφή τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριήλ, εἶναι σέ πολύ καλή κατάσταση.

Οἱ τοιχογραφίες τοῦ Ἀγίου Εὐφημιανοῦ τῆς Λύσης μέ τό ἐπιμελημένο σχέδιο, τίς σωστές ἀναλογίες τῶν μορφῶν, τή λεπτομερῆ ἀπόδοση τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν μορφῶν, τά ἀρμονικά χρώματα, τήν ἔντονη καλλιγραφική διάθεση στήν ἀπόδοση τῆς γενειάδας καί τῆς κόμης τοῦ Χριστοῦ, τή ραδινότητα τῶν μορφῶν τῆς ἀψίδας καί τά γλυκά τους χρώματα, ἀποτελοῦν τούς τελευταίους ἀπόηχους τῆς μεσοβυζαντινῆς ζωγραφικῆς στήν Κύπρο. Οἱ τοιχογραφίες αὐτές χρονολογοῦνται στό τρίτο τέταρτο τοῦ 13ου αἰῶνα καί ἐντάσσονται στά χαρακτηριστικά ἔργα τῆς *maniera cypria*, τῆς συγκρητικῆς τέχνης, πού ἀναπτύσσεται στήν Φραγκοκρατούμενη Κύπρο τοῦ 13ου αἰῶνα.

Ὁ τεμαχισμός, ἡ κλοπή καί ἡ παράνομη ἐξαγωγή τους.

Στά μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ 1980 ἄρχισαν νά παρουσιάζονται στίς διεθνεῖς ἀγορές ἐκτός ἀπό εἰκόνες καί οἱ πρῶτες ἀποτοιχισμένες τοιχογραφίες καί ψηφιδωτά. Ἡ πρώτη ἀνακάλυψη, μετά τά ψηφιδωτά τῆς Κανακαριᾶς, ἀφοροῦσε τίς τοιχογραφίες 13ου αἰῶνα ἀπό τήν ἀψίδα καί τόν τροῦλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Εὐφημιανοῦ στή Λύση, πού τό Ἰδρυμα Menil τοῦ Τέξας ἀγόρασε τό 1985 ἀπό τόν Τοῦρκο ἀρχαιοκάπηλο Aydin Dikmen σέ συνεννόηση μέ τήν Κυβέρνηση καί τήν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου. Οἱ τοιχογραφίες αὐτές, πού χρονολογοῦνται στό 13ο αἰῶνα ἀποτοιχίστηκαν ἀπό ὁμάδα ἀρχαιοκαπήλων μέ ἐπικεφαλῆς τό γνωστό ἀπό

τήν υπόθεση του Μονάχου τουρκο αρχαιοκάπηλο Αϊντίν Ντικμέν και μαρτυρούν τη βάνανυση καταστροφή της πολιτιστικής μας κληρονομιάς από Τούρκους αρχαιοκάπηλους στο κατεχόμενο από τά τουρκικά στρατεύματα τμήμα της Κύπρου, καθώς επίσης και τη συμμετοχή και την υποστήριξη του τουρκικού στρατού στη λεηλασία, αφού ή εκκλησία του Αγίου Εύφημιανού βρισκόταν σε στρατιωτική περιοχή. Μέ τη συγκατάθεση του Αρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου Α', τό Ίδρυμα Menil έκτισε εκεί μικρό παρεκκλήσιο-μουσεΐο, στό όποιο τοποθετήθηκαν οί τοιχογραφίες μετά τη συντήρηση και συναρμολόγησή τους, πού διάρκεσε από τό 1984 μέχρι τό 1988. Μέ συμφωνία πού υπεγράφη τό 1986 και τροποποιήθηκε τό 1992 μεταξύ της Έκκλησίας της Κύπρου και του Ίδρύματος Menil, τό Ίδρυμα ανέλαβε γιά περίοδο είκοσι έτών τήν κηδεμονία των τοιχογραφιών, ως άντάλλαγμα γιά τά έξοδα έπιστημονικής συντήρησης και αποκατάστασης των τοιχογραφιών. Μέ βάση τήν τελική συμφωνία προβλεπόταν ή έπιστροφή των τοιχογραφιών στην Κύπρο από τό Χιοϋστον μέ τη λήξη της συμφωνίας τό Φεβρουάριο του 2012.

Ό έπαναπατρισμός τους.

Οί τοιχογραφίες έπαναπατρίστηκαν από τίς ΗΠΑ στίς 16 Μαρτίου 2012 ύστερα από συντονισμένες προσπάθειες της Έκκλησίας της Κύπρου και των Αρχών της Κυπριακής Δημοκρατίας και τοποθετήθηκαν γιά προσωρινή έκθεση στό Βυζαντινό Μουσείο του Ίδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' έως τήν ήμέρα της άπελευθέρωσης της τουρκοκρατούμενης κωμόπολης της Λύσης, στην όποία βρίσκεται ό λεηλατημένος ναός του Αγίου Εύφημιανού.

Στίς 27 Απριλίου έγιναν τά εγκαίνια του ειδικά διαμορφωμένου χώρου στό Μουσείο, όπου έκτίθενται οί τοιχογραφίες. Τόν Άγιασμό των εγκαίνιων τέλεσε ό Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Χρυσόστομος Β', παρισταμένων των μελών της Ίεράς Συνόδου, των

Ὑπουργῶν Ἐξωτερικῶν καί Συγκοινωνιῶν καί Ἔργων, ἐκπροσώ-
που τοῦ Γεν. Εἰσαγγελέως, ἐκπροσώπου τοῦ Ἰδρύματος
Dominique De Menil , τοῦ Δημάρχου τῆς Λύσης, τοῦ Προέδρου
τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς Λύσης καί ἄλλων ἐπισήμων.

Βυζαντινό Μουσεῖο

Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.
